

SZILVÁSI ZSUZSANNA

A SZÁMI KISEBBSÉG NYELVHASZNÁLATÁNAK SZABÁLYOZÁSA NORVÉGIÁBAN

Norvégia mai kisebbségpolitikájának jó hírét beárnyékolja egy időszak, amikor a nacionalizmus és szociáldarwinizmus ideológiai határozta meg az ország területén élő kisebbségekhez való viszonyulást.¹ A norvégtól eltérő népcsoportokat alsóbbrendűnek tartották, és minden olyan népcsoporttal szemben asszimilációs politikát folytattak, amelynek az életmódja, kultúrája, nyelve valamilyen mértékben eltért a sajátjukétól. A folyamatban az állam ma valamennyi elismert nemzeti, etnikai kisebbsége érintett volt, különböző mértékben. Ezt az 1850-től körülbelül 1950-ig tartó politikát leginkább elszenvedő népcsoportok a *számik*, a *kvének* és a *finnek*, a *romák* és a *romani* népcsoport (vándorcigányok) voltak.

Norvégia az 1960-as évektől fokozatosan megváltoztatta kisebbségi politikáját, amelyben kiemelkedő szerepet kaptak az egyes nemzetközi kisebbségvédelmi áramlatok és dokumentumok.

A következőkben Norvégiának a számi kisebbség nyelvhasználatára vonatkozó aktuális szabályozását kívánom bemutatni a nemzetközi dokumentumok rövid áttekintésével, amelyek a leginkább hatással voltak a norvég kisebbségi (nyelv)politikára. Először azonban röviden áttekintem az előzményeket.

Norvégia kisebbségi (nyelv)politikájának nacionalista korszaka

Norvégiában a 19. század közepén a kisebbségek kezelésének formájában negatív változások következtek be. A felerősödő norvég nacionalizmus hatására kisebbségellenes hangulat alakult ki, ami leginkább a számikat, de a finneket és a romákat is súlyosan érintette. Az 1848. év a számik számára különösen negatív változásokat hozott, megkezdődött az úgynevezett intézményes norvégosítás, amelynek célja az asszimilálásuk volt.² 1851-ben a parlament létrehozta a Lapp Alapot (*Finnefondet*) a felvilágosító munka és a norvég nyelv tanításának támogatására a számik körében.³

A norvégosító politika az 1930-as évekig intenzív volt: új állampolgársági törvénnyel kívánták korlátozni a földvásárlást, az északra küldött papok folyamatosan szemmel tartották a számikat és jelentettek róluk, a norvégok saj-

tó kampányt folytattak. Mindezek mellett internátusokkal és népfőiskolákkal kísérelték meg mindenekelőtt a számi nyelvű fiatalok átnevelését.

Az említett eseményeket követően, az 1860-as évektől megkezdődött a kifejezetten a számikra irányuló tervszerű norvégosítás, többek között speciális óvodák beindításával annak érdekében, hogy a kisgyerekek minél korábban megkezdjék a norvég nyelv tanulását, valamint jutalmak meghirdetésével a norvég nyelv elsajátításában gyors eredményeket elérő tanulók számára.⁴ Ugyanebben az évben (1880) vezették be az iskolák új tantervét és módszertani utasítását,⁵ amely megfogalmazta azt a követelményt, hogy valamennyi számi gyermek tanuljon meg norvégul írni, olvasni és beszélni; a szövegből azonban törölték, hogy anyanyelvük megtanulása is előírás. A dokumentum az oktatás nyelveként a norvégot határozta meg, a lapp nyelvet pedig csak segédnyelvként engedélyezte a tananyag megértetéséhez, és csak addig, amíg az feltétlenül szükséges. A célok elérésének érdekében visszavonták az addig használt kétnyelvű tankönyveket, a lapp nyelvoktatást megszüntették, sőt az anyanyelv iskolai, tanórán kívüli használatát a legszigorúbban betiltották. A 19. század második felétől érvényes norvég kisebbségi nyelvpolitikát a Skutnabb-Kangas és Phillipson által felállított nyelvi jogi osztályozási keretben a kisebbségi oktatást tiltó és a kisebbségi nyelvhasználatot erősen korlátozó, nyílt asszimiláció-orientált kategóriába sorolhatjuk.⁶

Az oktatás eszközeit kihasználva a norvég állam erőszakosan beavatkozott kisebbségi életébe, mivel korlátozta alapvető jogaik gyakorlását. Ezekhez kapcsolódtak az oktatási területen bevezetett intézkedések. Annak érdekében, hogy a Norvégiában élő számik minél rövidebb idő alatt elsajátítsák az állam nyelvét, anyagi támogatásokkal ösztönözték a tanárokat arra, hogy a számik által lakott területekre telepedjenek le.⁷ Ennek a nyílt asszimilációs norvégosító politikának az egyik eredménye az lett, hogy az anyanyelvükön írni és olvasni tudó számik száma napjainkban meglehetősen alacsony.⁸

Az oktatáson kívül alkalmazott hatékony eszköz volt a betelepítés, a jellemzően számik által lakott területek nemzetiségi arányainak megváltoztatása céljából.

Láthatjuk tehát, hogy az eddig áttekintett időszakban a ma példamutató nemzetiségpolitikájáról híres Norvégiában is milyen diszkriminatív rendelkezéseket, törvényeket vezethettek be száz éven keresztül a nyelvi nacionalizmus, a nyelvi homogenizmus, azon belül is a nyelvi asszimiláció ideológiájára alapozva.⁹

Norvégia elismert nemzeti kisebbségei

Ma a norvég állami politika a számikon kívül a zsidókat, a kvéneket (finneket), az erdei finneket, a romokat (romákat) és a romani népcsoportot (vándor-

cigányokat) ismeri el nemzeti kisebbségeinek, tehát azokat az etnikai, vallási és/vagy nyelvi kisebbséget, amelyek (történelmi mértékkel mérve) hosszú ideje, legalább száz éve kötődnek az államhoz.¹⁰ Az elismerés alapja a *Stortingsmelding nr. 15 (2000–2001) Nasjonale minoritetar i Noreg – Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar* parlamenti jelentés, amely az Európa Tanács Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről című nemzetközi dokumentumára épülő nemzeti dokumentum, amelyet Norvégia 1999-ben ratifikált, elfogadva a célkitűzéseit, valamint a kisebbségi nyelvek kezelésére vonatkozó elveit. Ezen jelentést megelőzően nem született az állam kisebbségpolitikáját kifejtő és összegző dokumentum.

Norvégia nemzeti szabályozását meghatározó nemzetközi dokumentumok

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmány (1966) azért nagy fontosságú, mert az ENSZ korábbi dokumentumaival ellentétben kötelező erővel védi a már korábban is megfogalmazott jogokat.¹¹ Az Egyezségokmány tartalmaz egészen speciális nyelvi jogokat, de mindezekon túl egy kisebbségvédelmi cikket is (27. cikk), amely általánosan elismeri a kisebbségeknek azt a jogát, hogy saját nyelvüket használják, de a kisebbségi nyelv konkrét használati körét nem jelöli ki. A többi dokumentum közül azért kell az Egyezségokmányt kiemelten kezelni, mert ez tekinthető az Alkotmány 110a § mintájának.¹² Ez a paragrafus mondja ki, hogy az „állam feladata, hogy meg hozza a további jogi szabályozásokat arra vonatkozóan, hogy a számi népcsoport nyelvét, kultúráját és közösségi életét megőrizhesse és fejleszthesse.”

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája (1992) az Európa Tanács legfontosabb kisebbségi nyelvi jogokkal foglalkozó dokumentuma. Elődeihez viszonyítva a kisebbségi kérdést újszerűen közelíti meg, mivel nem csupán kisebbségi jogokat ismer el, hanem bizonyos, általa pontosan meghatározott típusú nyelveket véd azáltal, hogy azok használatát az oktatásban, a közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban és a médiumokban támogatja.

A Charta 1. rész 1. cikkének a meghatározása alapján Norvégiában a *lapp nyelvek* mellett a *kvén/finn*, a *romanes* és a *romani* sorolható a regionális vagy kisebbségi nyelvek kategóriájába, így a norvég államban ezekre a nyelvekre vonatkoznak a Chartában megjelenő nyelvvédelmi célok és elvek. Norvégia a Charta 2. cikke értelmében vállalja a II. rész rendelkezéseinek alkalmazását mindegyik fentebb nevezett nyelvére.¹³ Ezen túlmenően a ratifikáló állam megjelölhet nyelve(ke)t, amely(ek)re a Charta III. részének rendelkezései közül legalább harmincöt pontot alkalmaz (a dokumentumban meghatározott cikkekből válogatva). Norvégia a lapp nyelvekre vállalt kötelezettséget a III. részben foglalt nyelvvédelmi intézkedések megtételére. Ezek konkrétan a következő cikkek: a lapp nyelv az oktatásban (8. cikk), az igazságszolgáltatás-

ban (9. cikk), a közigazgatásban (10. cikk), a médiában (11. cikk), a kulturális életben (12. cikk), a gazdasági és szociális életben (13. cikk) és a határokon átnyúló nyelvi helyzet tekintetében (14. cikk).¹⁴

Az Európa Tanács egyik legjelentősebb kisebbségvédelmi dokumentuma, a Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről, amelyet Norvégia 1995-ben írt alá, nem jogokat, hanem elveket fogalmaz meg, ezáltal a ratifikáló államok számára megszabja az irányvonalat, megadja a zsinórmértéket.¹⁵ Ezt a keretet töltik ki a részt vevő államok saját törvényhozásuk konkrét jogszabályaival, amelyben meglehetősen nagy mozgástérrel rendelkeznek.

A Keretegyezmény I. fejezet 3. cikkének 2. bekezdése a meghatározott jogok mind egyéni, mind kollektív módon történő gyakorlását támogatja. A II. fejezet 5. cikkének 1. bekezdésében azonban, ahol a kisebbséghez tartozók kultúrájának megőrzéséhez szükséges feltételek megteremtéséről van szó, egyéni természetű jogról beszél. A dokumentum továbbá tiltja a kisebbségi tömegkommunikációs eszközök (nyomtatott sajtó, rádió, televízió) létrehozásának és használatának akadályozását.

A Keretegyezmény ezenfelül elismerteti a valamely kisebbséghez tartozó személyek kisebbségi nyelvének szabad használatát szóban és írásban, mind magán, mind nyilvános szinten. Ösztönzi a hagyományosan vagy nagy számban valamely kisebbség(ek) által lakott területeken olyan lépések megtételét, amelyek biztosítják a feltételeket a kisebbségi nyelven történő kommunikációhoz a kisebbséghez tartozó személyek és a közigazgatási hatóságok között.

A dokumentum tartalmazza a köteleességvállalást arra vonatkozóan, hogy a kisebbséghez tartozók szabadon használhatják nevüket kisebbségi nyelvükön, hogy ezek a személyek cégtáblákat, feliratokat közölhetnek kisebbségi nyelven, valamint hogy a kisebbségi személyek által jelentős számban lakott területeken és településeken a kisebbségek nyelvén is kiírják a földrajzi, helység- és utcaneveket.

A Keretegyezmény 14. cikkében szól az oktatás területén szükséges kötelezettségvállalásokról, így a nemzeti kisebbségekhez tartozók azon jogának elismeréséről, hogy megtanulhatják kisebbségi nyelvüket. Ehhez kapcsolódik – a hagyományosan vagy többségben nemzeti kisebbségek által lakott területeken – a kisebbségi nyelven történő tanulás vagy a kisebbségi nyelv tanulásának biztosítása oly módon, hogy emellett a hivatalos nyelv tanulása vagy az azon való tanulás ne legyen veszélyeztetve.

A Keretegyezmény meghatározza Norvégia valamennyi fentebb felsorolt nemzeti, etnikai kisebbségének védelmére vonatkozó politikáját.

Norvégia 1990-ben az elsők között ratifikálta a 169. számú ILO Egyezményt a bennszülött és törzsi népekről a független országokban és ezzel elismerte a számikat őslakosainak. Az őslakos népcsoportok érdekeinek hatékonyabb képviselése céljából született meg többek között ez a nemzetközi

egyezmény, amely nemcsak egyéni, hanem kollektív jogait is elismeri, a saját területéhez, saját életmódhoz, kultúrához, valláshoz és nyelvhez való jogot. Az egyezmény előírja, hogy az érintett népek tagjai számára az oktatás minden szintjén legalább ugyanolyan képzési lehetőségeket kell teremteni, mint az ország többi lakosának. Jogot biztosít a kisebbségeknek arra, hogy oktatási intézményeket és programokat hozzanak létre, és ehhez az államnak rendelkezésükre kell bocsátania a megfelelő eszközöket.

Az őslakos népek anyanyelvtanulásra vonatkozó jogait a dokumentum 28. cikke fogalmazza meg, aminek értelmében az adott népcsoport gyerekeinek az olvasás és írás oktatására anyanyelvükön, illetve a népcsoport által leginkább használt nyelven kell lehetőséget biztosítani, amihez a szükséges intézkedéseket meg kell hozni. Emellett azonban az ország nyelve vagy egyik hivatalos nyelve tökéletes/anyanyelvi szintű elsajátításának feltételeit is meg kell teremteni, hogy a kisebbségekhez tartozók ne kerülhessenek hátrányos helyzetbe a társadalom többi tagjával szemben. A cél tehát a kisebbséghez tartozók kétnyelvűvé válása, és az ahhoz való hozzásegítés.

Norvégia számipolitikája, a számik nyelvi jogaira vonatkozó nemzeti dokumentumok

A St. meld. nr. 15. parlamenti dokumentum megfogalmazza, hogy mely alapelvek határozzák meg Norvégia kisebbségi politikáját, amelyek valamennyi, őshonos és bevándorolt kisebbséget érintenek. Ezek közül a legjelentősebbek: a kulturális sokszínűség társadalmi szerepe, a diszkrimináció és a rasszizmus elutasítása, a demokratikus elvek és az emberi jogok minden norvégiai lakosra való kiterjesztése.

A dokumentum általános kisebbségpolitikai kérdései értelemszerűen a számikkal is foglalkoznak, minthogy ez a népcsoport köthető a legrégebben a mai Norvégia északi területeihez, emellett ők alkotják Norvégiában a legnagyobb számú, legmeghatározóbb kisebbséget. Viszont nem foglalja magában a norvégiai számi kisebbségi politikát, mivel a Számi Parlament döntése alapján a norvégiai számik nem nemzeti-etnikai kisebbségként, hanem *őslakos kisebbség*ként kívánják jogukat gyakorolni.¹⁶ A számi népcsoport tehát az ország többi kisebbségéhez viszonyítva különleges státusszal rendelkezik: a norvég állam elismert *őslakos* népe, és ez a státusz speciális jogokat biztosít számukra.

A norvégiai számik. Nyelvi helyzetük és nyelvi jogaik

A számik nagy számban Észak-Norvégiában, Észak-Svédországban, Észak-Finnországban és Oroszországban a Kola-félszigeten élnek. A 2011 januárjában, az őshonos népek emberi jogi és alapvető szabadságjogi helyzetéről

szóló ENSZ-beszámoló részeként nyilvánosságra hozott, a számi népcsoportra vonatkozó dokumentumban összesen 7–10 ezer főre becsülik a számik számát, amiből 40–60 ezer számi él Norvégiában.¹⁷ Norvégiában az északi lapp, a lulei lapp és a déli lapp nyelveket használják,¹⁸ az ország területén elenyésző számban élnek a keleti/kolta és a pitei számi csoportba tartozók. Az egyes nyelvek beszélőinek száma meglehetősen alacsony, valamint a számokban jelentős különbségek mutatkoznak. Ezért az UNESCO veszélyeztetett nyelveket összegyűjtő *Vörös könyve* Norvégia vonatkozásában az északi lappot *veszélyeztetettnek*, a déli és a lulei lappot *erősen veszélyeztetettnek*, az umei és a pitei lappot pedig *kihaltnak* nyilvánította. Az északi, a lulei és a déli lapp nyelv felélesztésének folyamata megindult, ami a 20. század második felére jellemző általános etnikai feléledési mozgalmakkal és a csoporttudat erősödésével, valamint – nem utolsósorban – a veszélyeztetettségre vonatkozó adatokkal hozható összefüggésbe.¹⁹

A norvég állam a korábban bemutatott kisebbségi politikáján a második világháborút követően változtatott, felhagyott az addigi erőteljes norvégosítással, mi több: már a számi kultúra és nyelv támogatása is megtalálható a célkitűzései között.²⁰ Az egymáshoz, egymás nyelvéhez és kultúrájához való hozzáállás megváltozott. A jóléti állam megteremtésében minden állampolgárra egyenlőként tekintettek, ugyanakkor a számik is belátták, hogy a gazdasági felemelkedésükhöz – anyanyelvük megtartása mellett – a norvég nyelv ismerete elengedhetetlen.²¹

A norvégok számikhoz fűződő viszonyának javulása részben magyarázható a háború borzalmainak közös megélésével és azt követően a jóléti állam kiépítésének céljával. A norvég kisebbségi és nyelvpolitikában bekövetkező változások összefüggenek mindezek mellett a számik öntudatra ébredési folyamatával, önszerveződésével és céljaik világos megfogalmazásával is. Értékelni kezdték kultúrájukat, nyelvüket, egyre többen és bátrabban vállalták fel etnikai-nyelvi identitásukat. Mindebben meghatározó szerepet játszottak a nemzetközi ideológiai áramlatok és a fokozatosan erősödő őslakos mozgalom.²²

A norvég kisebbségi (nyelv)politika nacionalista jellegének megváltozásával a nacionalista nyelvvideológia helyére fokozatosan a vernakularizmus lépett, amely a helyi identitás kifejezésére leginkább alkalmas kisebbségi nyelveket támogatja, ezáltal ösztönzi a nyelvélénkítést és a nyelvésztést is.²³

Norvégia szemléletmódjának, számipolitikájának megváltozásában kiemelkedő szerepet játszott az úgynevezett Alta-ügy, egy vízi erőmű építésének szándéka 1979-ben. Az akkor felszínre került problémák és konfliktusok kezelése céljából a kormány felállította a Számi Jogok Bizottságát (*Samerettsutvalg*), amelynek két fő javaslata a Számi Parlament létrehozása és egy alkotmánykiegészítés volt.²⁴ A számik szerveződésének tekintetében az előbbi meghatározó eredménynek minősül. Ennek előzménye a kormány

kilenc évvel korábbi lépése volt, amikor kinevezett egy számi jogokért felelős bizottságot (*Samerettsutvalg*). Munkájuk első jelentős eredménye az 1987. évi Számi-törvény (*Samelov*), majd két évvel később a Számi Parlament létrejötte lett.²⁵ Az azt követő évtizedre mindenekelőtt a már meglévő jogszabályok bővítése, mint például a nyelvi paragrafusok felvétele a Számi-törvénybe, valamint további nemzetközi kisebbségvédelmi dokumentumokhoz (Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről, Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája) való csatlakozás volt.

A számi nyelvi jogaira vonatkozó nemzeti dokumentumok

A nemzetközi egyezményekben foglalt kötelezettségvállalások meghatározzák a norvég állam számi népcsoporthoz való viszonyulását, jogaik elismerését és biztosítását. A mai Norvégia számikra vonatkozó politikájának alapját az alkotmányuk 110a §-a (1988) és a Számi-törvény (1987) képezi. Először e két törvény vonatkozó részeit tekintjük át, kezdve az általánosabbal.

(Az alkotmány [Grunnloven] 110a §-a, 1988) – A Számi-törvény meghozatala után, 1988-ban a norvég alkotmányt módosították, kiegészítették egy *a*) szakasszal, amire addig nem volt példa. Ez a szakasz deklarálja a norvég állam kettős etnikai jellegét.²⁶ A norvég alkotmányban ezáltal kifejezésre kerül a számi jogainak szabad gyakorlása és a norvég állam garanciavállalása. Ez fontos lépés volt, hiszen az alaptörvényi szabályozás a számi számára biztonságot jelent egy kormányoktól független jogi státusz és elismerés tekintetében, ugyanis a paragrafus megszületése előtt e népcsoport megítélését és támogatását az egyes kormányok szemlélete befolyásolta.²⁷ Ezt az alkotmánymódosítást a pluralista ideológia határozta meg, amely a nemzetiségi és nyelvi változatosságot helyezi előtérbe a nyelvi egységgel szemben.²⁸

Az alkotmánymódosítás előkészítésével egyidejűleg zajlott az alkotmányban megfogalmazott elveknek megfelelő, különböző területekre vonatkozó konkrét törvényi szabályozások előkészítése, illetve meghozatala. Ezeket a törvényeket a következőkben részletesen bemutatom.

(A Számi-törvény [Sameloven, Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold], 1987) – A törvény rendelkezéseinél központi fogalom a *lapp nyelvű közigazgatási körzet*,²⁹ ahol a lapp és a norvég nyelvnek teljes mértékű egyenrangúságot kell biztosítani a hivatali ügyintézésben, a hivatalos életben. Ez a területi autonómia³⁰ irányába mutat, annak egyik jellegzetességével rendelkezik, hiszen a törvény a számi számára az általuk jelentős számban lakott területen (annak egy bizonyos részén) olyan nyelvi-nyelvhasználati jogot biztosít, amely az azon kívüli területekre nem vonatkozik.³¹ A fentebb nevezett körzetet jelenleg kilenc település alkotja: Kárášjohka/Karasjok, Guovdageaidnu/Kautokeino,

Unjárga/Nesseby, Porsangu/Porsanger, Deatnu/Tana, Gáivuotna/Kåfjord, Divtasvuodna/Tysfjord, Snåase/Snåsa és Loabága/Lavangen. További települések is csatlakozhatnak a körzethez önkormányzati döntés által.

A törvény a Számi Parlament létrehozásáról rendelkezik, valamint a számik jogviszonyát kívánja rendezni. A nyelvi vonatkozású paragrafusok 1990-ben kerültek a törvénybe és 1992-ben léptek hatályba.³² Ezekkel kibővítették a számik nyelvi jogait, ami hozzájárulhat a lapp nyelv leépülésének megakadályozásához, illetve a visszaszorulás mértékének csökkentéséhez.

A törvény fő célkitűzése az, hogy megteremtse a megfelelő jogi kereteket ahhoz, hogy a számi népcsoport Norvégiában megőrizhesse és fejleszthesse nyelvét, kultúráját és közösségi életét (1-1. § *Lovens formål*).

Azt is kimondja, hogy a számi népcsoportnak szüksége van egy országos képviseleti szervre, parlamentre (*Sameting*), amelynek tagjait számik választják a számik közül (1-2. § *Sametinget*).

A törvény általános rendelkezéseinek nyelvi vonatkozású paragrafusa a lapp és norvég nyelvet egyenértékűnek nyilvánítja (1-5. § *Samisk språk*). Ennek törvénybeiktatásával tulajdonképpen a két nyelv egyenrangúságát is elfogadja, ezzel a lapp a törvény szerint hivatalos nyelv lenne, ugyanakkor a legtöbb egyenrangúságra vonatkozó szabályozás és az egyenrangúság érvényesülése csak a meghatározott lapp nyelvű közigazgatási körzetet érinti, így tehát a regionálisan hivatalos státuszú nyelvek közé tartozik.

A törvény a kizárólag a lapp nyelvvel foglalkozó, 3. fejezetében előírja, hogy azokat a törvényeket és előírásokat, amelyek a számi népesség egészének vagy bizonyos csoportjainak érdekeit befolyásolják, le kell fordítani lapp nyelvre. Ezenfelül azoknak az állami szervektől származó nyilatkozatoknak, valamint a helyi vagy regionális szerveknél használt formanyomtatványoknak is meg kell jelenniük lapp és norvég nyelven, amelyek a számi közigazgatási terület lakosságának egészét vagy bizonyos részeit érintik (3-2. § *Oversettelse av regler. Kunngjøringar og skjema*).

A dokumentumban szabályozzák az állami szervekkel való kommunikáció nyelvhasználatát: aki a számi közigazgatási területen valamely helyi központi szervhez lapp nyelven fordul, joga van az ugyancsak lapp nyelvű válaszhoz. Ez mind a szóbeli, mind az írásbeli kommunikációra vonatkozik. Aki a számi közigazgatási területen valamely regionális központi szervhez írásban lapp nyelven fordul, joga van a lapp nyelvű írásos válaszhoz (3-3. § *Rett til svar på samisk*).

Bírósági és rendőrségi eljárások esetében kiterjesztett nyelvhasználati jogokról is szól a törvény: olyan bíróságoknál, amelyek körzete teljesen vagy részben a számi közigazgatási körzetben található, biztosítja a lapp nyelv írásbeli és szóbeli használatának jogát. A lapp nyelv használata esetén a bíróságnak kell gondoskodnia a szövegek norvégra fordításáról, illetve a tolmács biztosításáról (3-4. § *Utvidet rett til bruk av samisk i rettsvesenet*).

A számi közigazgatási területen belül a helyi és regionális egészségügyi és szociális intézményekben is törvényben meghatározott joga van az egyénnek a lapp nyelvű tájékoztatáshoz, kommunikációhoz (3-5. § *Utvidet rett til bruk av samisk i helse- og sosialsektoren*). Hasonlóképpen joga van bárkinek a számi közigazgatási területen lapp nyelvű vallási szolgálat igénybevételéhez (3-6. § *Individuelle kirkelige tjenester*).

A lapp nyelvű oktatást tárgyaló paragrafusok meghatározzák, hogy mindenkinek joga van a lapp nyelv tanulásához. Egyébként pedig a lapp nyelv oktatására és a lapp nyelven folyó oktatásra az általános iskoláról és középiskoláról szóló törvényben foglaltak és az azzal összhangban álló szabályozások érvényesek (3-8. § *Rett til opplæring i samisk*). Mivel az említett oktatási törvény fontos szerepet játszik a kisebbségi nyelvi jogok vonatkozásában, a későbbiekben részletesebben is foglalkozom vele.

A települési közigazgatásban az önkormányzati testület meghatározhatja, hogy a lapp nyelv egyenrangú legyen-e a norvég nyelvvel a közigazgatás teljes vagy bizonyos területein (3-9. § *Samisk i den kommunale forvaltning*). Ez azért fontos, mert ezáltal az egyes önkormányzatok rendelkeznek a joggal, hogy a lapp nyelvet az adott településen hivatalos nyelvvé tegyék a közigazgatásban.

A lapp nyelv helyzetének alakításában a törvény központi szerepet szán a Számi Parlamentnek azzal, hogy elsődleges feladatuként a norvégiai lapp nyelv védelmét és fejlődésének felügyeletét jelöli meg (3-12. § *Organisering av samisk språkarbeid*).

A törvény a benne foglalt előírások valamely köztisztület általi be nem tartása esetén panaszemelési jogot biztosít mind az egyéneknek, mind az országos számi szervezeteknek (3-11. § *Klage*). A panaszemelés következményeiről azonban nem rendelkezik a törvény.

A törvény megszületése mindenképpen előrelépést jelentett a norvég számipolitika terén, hiszen az élet csaknem valamennyi területén jelentős nyelvi-nyelvhasználati jogokat biztosít a számik számára. Hátránya, hogy rendelkezéseinek többsége csupán egy korlátozott közigazgatási területre vonatkozik. Viszont hatáskörének kiterjesztésében fontos lépés, hogy míg kezdetben a számi közigazgatási körzetet hat északi számi település alkotta, később ez egy lulei számi, majd egy déli számi településsel is kiegészült. Ez nyelvi szempontból azért jelentős, mert így mindhárom norvégiai lapp nyelvváltozat bekerült a törvény hatálya alá.

(*Településnév-törvény [Lov om stadnamn], 1990*) – A törvény a többnyelvű területek településneveinek használatát szabályozza: biztosítani kívánja a kvén és számi helynevek használatát a nemzeti jogszabályokkal, valamint a nemzetközi megállapodásokkal és egyezményekkel összhangban. A törvény értelmében számi településnevek, amelyeket a lakosság az adott településen használ, használhatók nyilvánosan névtáblán, térképen, névjegyzékben az

esetleges norvég névváltozattal együtt (9. §). Ezen névváltozatok sorrendje is meghatározott: a számi közigazgatási területen először a számi név szerepel, majd azt követi a norvég és esetleg a finn (kvén). Egyéb esetekben a norvég változatnak meg kell előznie a számi vagy/és finn (kvén) formát. A gyakorlatban nem elterjedt, és nem is mindig célszerű vagy lehetséges kettőnél több név megjelenítése, és mivel a norvég változat feltüntetése minden esetben kötelező, a többi nyelv között dönteni szükséges.³³

Mivel a jogi szabályozás ellenére a korábbi években nem volt megfelelő mértékű a lapp nyelvű névtáblák használata, 2007-ben a norvég parlament a Számi Parlamenttel és a számi településnév-konzulenssel való együttműködést követően módosította a településnevek különböző nyelvű változatainak használatára vonatkozó előírásokat úgy, hogy a lapp nevek használatát erősítse. Ennek megfelelően változást jelent, hogy a számi közigazgatási területen kívül is dönthet egy település úgy, hogy a számi változat szerepel elsőként a névtáblán.³⁴

Az oktatást szabályozó törvények

(*Óvodatörvény [Lov om barnehager]*, 2005) – Az óvodatörvény megfogalmazza, hogy az anyanyelven folyó foglalkozás már az óvodában is nagyon fontos, egyrészt az identitás megfelelő kifejezéséhez, másrészt a magas színvonalú anyanyelvismeret megszerzéséhez és a balansz kétnyelvűség kialakulásához. A törvény 8. paragrafusa fekteti le, hogy a településeknek felelősséget kell vállalniuk azért, hogy a számi körzetben a számi gyerekeknek³⁵ lehetőségük legyen olyan óvodába járni, amelyik a lapp nyelv és kultúra ápolására épül. Ezen a körzeten kívül is meg kell teremteni annak feltételeit, hogy a számi gyermek ápolhassa a lapp nyelvet és kultúrát. A dokumentum ezen felül nem tartalmaz konkrétabb előírásokat.

(*Az általános iskoláról és középiskoláról szóló törvény [Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa]*, 1998) – A törvény 6. fejezete tartalmazza a számi oktatásra vonatkozó rendelkezéseket, amely részletesen leírja mind az általános iskolai, mind a középiskolai oktatásra vonatkozó szabályozásokat: a 6-2. § (*Samisk opplæring i grunnskolen*) az általános iskolai, a 6-3. § (*Samisk vidaregåande opplæring*) pedig a középiskolai oktatásra vonatkozik.

A törvényben (6-1. §) szereplő alapfogalmak definíciói között a *lapp nyelv* is szerepel. Erre azért van szükség, mert ez a nyelv számos változatban él, és ezáltal pontosan lehet tudni, hogy a törvény rendelkezései mely nyelv-változatokra vonatkoznak. A törvény az északi, a lulei és a déli lapp nyelv-változatokat ismeri el, azokra vonatkozik. Rendelkezéseinek jelentős része csak a számi (közigazgatási) körzetre terjed ki, de az uralkodónak joga van kiterjeszteni az oktatási törvény rendelkezéseit újabb településekre vagy településrészekre is.³⁶

A legelső és legáltalánosabb rendelkezés, hogy valamennyi általános iskolás korúnak joga van a lapp nyelv tanulásához és a lapp nyelven folyó oktatáshoz a számi közigazgatási körzetben – számaránytól függetlenül.

A fentebb meghatározott területeken kívül már más szabályok érvényesek: ott egy településen legalább tíz lapp nyelv^{et}, illetve lapp nyelven^{en} tanulni szándékozó szükséges ahhoz, hogy az oktatás beindítható legyen, viszont abban az esetben, ha hat főnél kevesebben maradnak egy csoportban, nem biztosítható tovább a megkezdett lapp nyelvű oktatás. Tehát a számi körzeten kívül is joguk van a számi gyerekeknek a lapp nyelv tanulásához. Olyan esetekben, amikor egy iskola a saját oktatóival ezt nem tudja számukra biztosítani, a minisztérium adhat megoldási alternatívákat.

Az egyes településeknek az alábbi oktatási helyzetek kezelésére van lehetőségük: dönthetnek a településen egy vagy több iskolában a lapp nyelvű oktatásról; de előírhatják azt is, hogy a számi körzetben valamennyi általános iskolás korúnak részesülnie kell a lapp nyelv oktatásában.

A számiknak a középiskolában is joguk van a lapp nyelv tanulásához. Amennyiben az adott iskola tanáraival az oktatás nem megoldható, a minisztérium szabhatja meg annak lehetőségeit, formáit. A minisztérium arról is dönthet, hogy bizonyos középiskolák kínáljanak lappnyelv-oktatást vagy lapp nyelven folyó oktatást, illetve speciális számi tantárgyak oktatását bizonyos kurzusokon belül, meghatározott csoportoknak. A minisztérium mellett a megyei önkormányzat is jogosult dönteni ilyen oktatás bevezetéséről.

A lapp nyelv általános és középiskolai oktatását, valamint speciális számi tantárgyak középiskolai oktatását szabályozó tantervekre vonatkozó előírások a Számi Parlamenttől származnak – természetesen figyelembe véve a minisztérium rendeleteit.

A számikat érintő aktuális parlamenti jelentések – Stortingsmelding nr. 33 (2001–2002), a St.meld. nr. 55 (2000–2001) számipolitikáról szóló jelentés kiegészítő jelentése

Ez a parlamenti jelentés a számipolitikára vonatkozó szabályozásokat tartalmazza. Benne középponti helyet foglal el a lapp nyelv státusza, státuszának tisztázása.

A parlamenti jelentés kiemeli a megyék és az egyes települések, valamint a Számi Parlament felelősségét a lapp nyelv erősítését elősegítő intézkedések megvalósításában. Leginkább az oktatás területéről, illetve a közigazgatás területén fejlesztendő kétnyelvűségről beszél.

Ez utóbbiakkal kapcsolatban a parlamenti jelentés kifejti, hogy munkacsoportok vizsgálatainak eredményei szerint az általános iskolai számi oktatás költségeinek fedezését biztosító állami támogatási rendszer nem elég hatékony. Javasolja, hogy a középiskolai számi oktatásra vonatkozóan is vizsgálják meg a támogatási rendszert, és a tényleges költségeknek megfelelően

alakítsák azt át. A megbízott munkacsoport arra is rámutatott, hogy a Számi-törvényben foglaltakat nem lehet a meglévő támogatásokkal megvalósítani. A megyéket és településeket olyan mértékben szükséges támogatni, hogy képesek legyenek a lapp nyelv erősítésére és a kétnyelvűség megvalósítására mindenekelőtt a közigazgatás területén. A kormány – a munkacsoport által megfogalmazott igényeket figyelembe véve – több forrást ígért 2003-tól a kétnyelvűség megvalósítására. A támogatás a Számi Parlamenten keresztül jut az egyes célhelyekhez.

A megye- és településneveknél a terv az, hogy a kétnyelvű körzetekben a két elnevezést párhuzamosan használják, tehát számi szövegben a lapp nyelvű forma, norvég szövegben pedig a norvég megfelelő jelenjen meg.

A dokumentum azt a szándékot is jelzi, hogy a számi kultúrát, a lapp nyelvű irodalom és lapok kiadását támogatni kívánja, ezért a lapp nyelvű újságok támogatásának az összegét növeli. Emellett nyitott annak megvitatására is, hogy e támogatási rendszer irányítása a Számi Parlament hatáskörébe kerüljön.

A kormányzati politikában alapvető célként jelenik meg a lapp nyelv megőrzése és terjesztése. Jelenleg támogatást kapnak azok a tanulók, akik nem számi középiskolában lapp nyelvet tanulnak. A Számi Parlament erre a célra rendelkezik egy ösztöndíjrendszerrel, az ösztöndíj keretét pedig felemelték.

A mai modern világ legfontosabb információhordozója és közvetítője az internet, ami segíti a lapp nyelvű anyagokhoz való könnyebb hozzáférést, de nemcsak emiatt fontos, hanem azért is, mert segítségével egyszerűbben és gyorsabban tudnak az ehhez a kisebbséghez tartozó személyek is kapcsolatba lépni egymással, bárhol éljenek is. Tervezik az úgynevezett *e Sápmi-plan* kidolgozását, amelynek a hivatalok elektronikus ügyfélszolgálati működésében lenne szerepe (kapcsolódva az *e Norge*hoz, a kormányzat elektronikus információs rendszeréhez). A Számi Parlament kapta feladatául ennek elkészítését, ami időközben meg is történt. Egyes speciális lapp írásjelek miatt az északi országok kidolgoztak egy internetes sztenderd jelrendszert, és a Microsofttal megállapodtak lapp billentyűzet kialakításában.³⁷ Ezenfelül számos olyan együttműködés van folyamatban, amely az internet (intenzívebb) használatát támogatja a számi oktatásban, annak minden szintjén: számi oktatási portál³⁸ vagy számi e-iskola³⁹ létrehozását. Ezek az oldalakon tananyagokat, könyveket és internetes nyelvi kurzusokat is találhatunk, jelentősen megkönnyítve a tanárok és tanulók helyzetét.

A Stortingsmelding nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014 parlamenti jelentés hosszú távra tervez, 2014-ig szabja meg a norvég kultúrpolitika irányvonalait, célkitűzéseit. A dokumentumban helyet kapnak a számi és más kisebbségekre vonatkozó kultúrát érintő elképzelések is.

A dokumentum szövege a norvégiai számikat mint sajátos kultúrával rendelkező őshonos népcsoportot említi, amely kultúrájának megtartásáért

és továbbfejlesztéséért a kormányzat felelősséget vállal. Mivel a kultúra legmarkánsabb eleme a nyelv, így annak megőrzése és fejlesztése elengedhetetlen feladat. A felelős minisztérium ennek érdekében együtt kíván dolgozni a Számi Parlamenttel.

Nagy jelentőséget tulajdonítok annak, hogy a dokumentum egyértelműen kijelenti, hogy a teljes norvég nyelv- és kultúrpolitika fontos része a lapp nyelv iránti felelősségvállalás. Ez olyan ideológiai döntés, ami a nyelvi pluralizmus megvalósulását tekinti célkitűzésének. A kormány folyamatosan figyelemmel kíséri a Számi Törvény nyelvi szabályozásait, különféle módokon segíti a nyelv fejlődését.

A legújabb intézkedések a számipolitika terén (2004–2012)

Újabb meghatározó lépések történtek a norvégiai számipolitikában. Az egyik legfontosabb az igazságszolgáltatásban történő nyelvhasználat terén született meg 2004-ben, amikor egy új bíróságot létesítettek Finnmarkban, lapp nyelvű bírakkal és személyzettel.⁴⁰ Az új szerv létrejöttével a számiknak lehetősége van *de facto* a lapp nyelvű igazságügyi szolgálathoz, tolmács közvetítése nélkül.

A 2005-ben hatalomra kerülő hárompárti kormány programjának⁴¹ 15. fejezetében, amely az egyenlőség kérdését tárgyalja, határozottan kimondják, hogy a norvég állam a számik és a norvégok területén jött létre, ezért mindkét népnek azonos joga van nyelvének és kultúrájának megőrzéséhez és fejlesztéséhez.

A *Stortingsmelding nr. 28 (2007–2008)* komplett áttekintést nyújt Norvégia számipolitikájának elveiről, kereteiről és a konkrét lépésekről. Az első, általános rész mellett a következő részben a számik kulturális és nyelvi sokszínűségéről is szól, és az egyes norvégiai csoportokkal (a déli, lulei és északi számikkal) külön-külön foglalkozik. Ennek nagyon nagy a jelentősége, hiszen az egyes számi csoportok nyelvi helyzete elsősorban lakóterületükkel és számukkal összefüggően meglehetősen különböző, így ennek megfelelően eltérő kezelést igényel.

A következő rész nagyon fontos kérdéskört érint: a törvényekben és határozatokban megfogalmazott jogok gyakorlati érvényesülését a közintézményekben. Itt utalás történik a központi szabályozás helyi szinten történő megvalósításának hiányosságaira, mind a számi közigazgatási területen belül, mind azon kívül. Eszerint javítani kell az egyes közintézményekben a lapp nyelvismerettel és a számi kultúrára vonatkozó egyéb ismeretekkel rendelkező alkalmazottak arányán, különös tekintettel az egészségügyi intézményekre.

Az óvodás életkorban lévő gyermekek esetében kiemeli az olyan óvodák vagy csoportok meglétét, amelyek a lapp nyelvi és kulturális fejlődést segítik.

Ezt különösen fontosnak tartja azokban a régiókban, ahol a lapp nyelv gyengébb pozícióval rendelkezik és azokon a településeken, ahol a revitalizáció folyamatban van.

A jelentés az alapfokú oktatás szerepét is hangsúlyozza a revitalizációs folyamatokban: a lapp nyelv tanítása és a lapp nyelven folyó alapszintű oktatás elengedhetetlen a nyelv szóbeli és írásbeli fejlesztésében és fennmaradásában. A jelentés szerint ennek teljesítése nem minden számi területen megfelelő: vagy nincs megfelelő lehetőség a tanulásra vagy nem megfelelő minőségű az oktatás. A hiányosságok megszüntetéséhez sok, jól képzett, lapp nyelvi és kulturális kompetenciával rendelkező tanárra van szükség, akiknek képzésében egyedülálló a Számi Főiskola szerepe. Azonban a helyzetet nagymértékben javítanák a távoktatás kiterjesztése és a határon átnyúló együttműködések. Az oktatást megnehezíti a lapp nyelvű tankönyvek, tananyagok hiánya, segítségképpen a felelős minisztérium a Számi Parlamenttel egyeztetve felállított egy általános iskolai lapp nyelvű tananyagfejlesztő munkacsoportot.

A jelentés kiemeli a lapp nyelvű nyomtatott sajtó fontosságát és ösztönzi azok támogatását, a támogatások kezelését viszont továbbra is a médiafelügyelet irányítása alatt kívánja hagyni.

A lapp nyelv alkalmazásának kiterjesztésére a kormány tett lépéseket: a kormányzati internetes oldalakon a lapp nyelv választására is van lehetőség. Emellett 2004-ben Norvégia, Svédország és Finnország számi ügyekért felelős miniszterei és számi parlamentjei megalapították a *Gollegiella* elnevezésű közös lapp nyelvi díjat. Ezt a 100 000 norvég korona értékű díjat két évente osztják ki olyan személyeknek, csoportoknak, szervezeteknek vagy intézményeknek, akik, illetve amelyek a lapp nyelv fennmaradásához és fejlődéséhez hozzájárulnak.

Fontos helyet kap a jelentésben a lapp nyelvű terminológiafejlesztés, aminek a Számi Parlament a fő felelőse. Valamennyi szakterület terminológiájának fejlesztése közül kiemelten kezeli a jogi terminológia kidolgozását, hiszen csak annak meglétével lehetséges a különböző jogszabályok szövegét – megfelelő módon – lapp nyelven is hozzáférhetővé tenni, a Számi-törvény vonatkozó részeinek értelmében. A terminológiafejlesztés jelentős eredménye az az adatbázis,⁴² amely déli, lulei és északi lapp nyelven tartalmazza a lapp szavakat.

Összességében a dokumentum nagyon jelentős – önkritikus jellegű – vonásának azt tartom, hogy valamennyi tárgyalt területen nagy hangsúlyt fektet a jogszabályok által biztosított jogok és azok érvényesülése közötti összefüggések – mindenekelőtt a hiányosságok és azok megszüntetésére tett javaslatok – bemutatására.

Az egyik legfrissebb kormányzati intézkedés a lapp nyelvre vonatkozó cselekvési terv, a *Handlingsplan for samiske språk*, amelyet 2009 májusában Karasjokban mutattak be. Megszületését mindenekelőtt az a statisztikákban,

vizsgálatokban, jelentésekben világosan megfogalmazott tény indokolta, miszerint a lapp nyelvek helyzete Norvégiában rossz, némelyeké pedig egyenesen kritikus. Ez nagyrészt a Számi-törvényben szereplő nyelvi szabályozások be nem tartásának köszönhető, ami akadályozza a lapp nyelv(ek) széleskörű használatának elterjedését.

Három fő területre koncentrál a cselekvési terv: a lapp nyelv tanítására, illetve a lapp nyelven történő oktatás fejlesztésére mind az óvodákban, iskolákban, mind pedig a felnőttoktatás területén; a lapp nyelv használatának kiterjesztésére a közigazgatási, egészségügyi területen); a lapp nyelv nagyobb arányú megjelenésére a médiumokban és a helynevek használatánál. A magasabb szintű lappnyelv-tudással rendelkezők számának növelésében kiemelt szerep jut a felnőttképzésnek, mivel a számik figyelemre méltó aránya (43%)⁴³ felnőtteknek szervezett tanfolyamokon, valamint egyetemen vagy főiskolán képzeli el nyelvtudásának javítását.⁴⁴ Mindez a nyelvésztés folyamatának részét képezi.

Az akcióterv valamennyi szektorban kitér a hiányosságok okaira, és ez szinte minden esetben a lapp nyelvi kompetenciákkal rendelkező személyek hiányával magyarázható. Ennek megfelelően a megoldás is a megfelelő lapp nyelv- és kulturális ismeretekkel rendelkező személyzet alkalmazása, illetve a meglévő alkalmazottak igényeknek megfelelő képzése.

A norvég állam felelősséget vállal a célok megvalósításának mindenemű támogatásáért, azonban az egyes régióknak és településeknek is sokkal határozottabban kell fellépniük, és természetesen a Számi Parlamentnek kiemelkedően nagy a szerepe ezeknek a feladatoknak a koordinálásában, a kormányzattól érkező pénzügyi források elosztásában.

A legfrissebb parlamenti jelentés, a *Melding til Stortinget 8 (2011–2012)* a 2010. évi lapp parlamenti jelentésre épül, és egyben kiemeli ezeknek a jelentéseknek a fontosságát a kormányzat következő évi költségvetési tervezésénél.

Kiemeli a közös északi együttműködés fontosságát a számikat érintő kérdésekben, különös hangsúllyal az Északi Számi Egyezmény elfogadására.

Összegzés

Norvégia kisebbségi politikájának és nyelvpolitikájának részletes, szinkrón és diakrón szempontokat is érvényesítő vizsgálatával realisabb képet kaptunk egy olyan államról, amelyet demokratikus hagyományokkal rendelkező országnak ismerünk, és sok esetben példaképnek tekintünk.

Norvégiában – de egész Skandináviában – az elmúlt több száz éves időszakban valamennyi észak-európai területen élő kisebbséggel szemben történtek jogtalanságok, diszkriminatív intézkedések, sőt kegyetlenkedések is. Norvégia esetében a számik, finnek/kvének, a romani népcsoport, a romák

és a zsidók tartoznak ebbe a csoportba. Talán a legkegyetlenebb bánásmódban a kvéneket és a számikat részesítették, ami magyarázható ezen népcsoportok számával, hiszen e két nép alkotja a legnagyobb létszámú kisebbségeket Norvégiában. Azonban emellett politikai okokkal is kell számolnunk, ez pedig nem volt más, mint az Oroszországtól, annak terjeszkedésétől való félelem. Ez utóbbi szempont végképp összekötötte e két népcsoport sorsát. A 19. század közepén megindult egy durva norvégosító politika, amelynek jó táptalajt jelentett a korszak uralkodó irányzata, a nemzeti romantika, valamint az azzal párhuzamosan megjelenő nacionalista ideológia. A korszakra jellemző nacionalista politika az élet legkülönbélebb területein – többek között az oktatás, letelepedés, földvásárlás, a rénszarvastartással kapcsolatos szabad mozgás – folytatott támadásokat a számi és a kvén kisebbség ellen. Ez az 1800-as évek második felében egyre erősödő folyamat tehát viszonylag egyenlő mértékben érintette e két kisebbségi népcsoportot.

A norvégosító politika csaknem száz évét két nagy szakaszra oszthatjuk, egy visszafogottabb és azt követően egy céltudatos norvégosító, drasztikus intézkedéseket meghozó szakaszra. A kisebbségek jogait erősen korlátozó számos lépés közül a nyelvhasználatot szabályozók számítanak a legjelentősebbek közé. A cél nyilvánvalóan a kisebbségek norvéggá történő átférmálása, asszimilálása volt, aminek a leginkább kézenfekvő eszköze a kisebbségi nyelv(ek)en folyó oktatás megszüntetése, a kisebbségi vagy kétnyelvű tankönyvek betiltása vagy egyszerűen a megfélemlítés, a nacionalizmus, illetve a nyelvi nacionalizmus ideológiájára alapozva.

Enyhülés a folyamatban az 1930-as évektől figyelhető meg, majd a második világháborút követő években történik áttörés a norvég kisebbségi politikában és nyelvpolitikában. Ennek bekövetkezését elősegítette a háború általi közös szenvedés, közös sors.

Igazi fellendülést Norvégia kisebbségi politikája tekintetében a nemzetközi emberi jogi és kisebbségvédelmi mozgalmak, szervezetek megjelenése hozott. Ennek megfelelően a kisebbségeket általában védő, valamint a kisebbségi nyelvek védelmét szolgáló dokumentumok is születtek, amelyek nagymértékben befolyásolták a demokratikus államok kisebbségeivel kapcsolatos tevékenységek folyamatát.

Az 1950-es évektől fokozatosan jöttek létre Norvégiában a legkülönbélebb kisebbségi érdekvédelmi szervezetek, elsősorban számi részről. A folyamat csúcspontja a Számi Parlament megszületése 1989-ben. Ez a szerv a norvégiai számik politikai képviselői szerve, amely önálló, döntéshozatalaiban független a norvég kormánytól. A számi lakosságot érintő ügyekben javaslatokat vagy állásfoglalásokat fogalmazhat meg, és az ilyen kérdésekben az állami szervek konzultációs kötelezettséggel rendelkeznek. Emellett hatáskörébe tartoznak a számi kulturális intézmények, és közigazgatási hatáskörrel is bír.

Ma a Norvégia területén élő kisebbségek törvényileg teljes egyenjogúságot élveznek. A legszélesebb körű kisebbségi jogokkal az országban a számik rendelkeznek, amit a népcsoport különleges státuszával magyarázhatunk. A számi népcsoport Norvégiában kisebbségi helyzetben van, azon túlmenően a Norvégia területén legrégebb óta élő népcsoport, a norvég állam pedig a 169. számú ILO Egyezmény alapján őslakos népcsoportjának ismeri el, ennek megfelelően biztosít számára jogokat. Norvégia ezt az egyezményt az elsők között ratifikálta, míg a többi skandináv és a legtöbb európai állam részéről ez a mai napig nem történt meg.

A norvégiai számi kisebbség rendelkezik lapp nyelvű médiumokkal, kulturális és nyelvi központokkal, valamint oktatási intézményekkel. A kisebbség nyelvének megőrzése szempontjából ez utóbbi intézmények kiemelkedő fontosságúak. Ezek közül is a lapp központok szerepe különösen figyelemre méltó; a legkülönbélebb kulturális programok, rendezvények mellett rendszeresen szerveznek lapp nyelvi kurzusokat is, ami hozzájárul a nyelv fennmaradásához valamint terjesztéséhez és népszerűsítéséhez is, mivel a nyelvcsere folyamatának megállítását és esetleges visszafordítását segíti. Az imént felsorolt területeken még az egyes számi csoportoknak mindenképpen sok a tennivalója, mivel valamennyi esetben az északi lapp dominál, a másik két norvégiai lapp nyelv, a lulei és a déli lapp alulreprezentált.

A számi kisebbség kultúrájának és nyelvének életben tartásához elengedhetetlenek a kisebbségi nyelvű iskolák, mivel éppen a fiatalabb generációk a legveszélyeztetettebbek a számi identitás és annak legfontosabb eleme, a lapp nyelv megtartása tekintetében. Norvégiában a számi közigazgatási területeken biztosított a teljes körű lapp nyelvű oktatás az óvodától a felsőfokú képzésig. A gyermekeknek, illetve fiataloknak lehetősége van a lapp nyelvű óvodák, általános és középiskolák látogatására, sőt anyanyelvükön folytathatnak felsőfokú tanulmányokat is. Ez utóbbi esetben ki kell emelnünk az anyanyelven folyó oktatás mellett a számi tartalommal rendelkező képzéseket is, az ország egész területén.

Az elmúlt évszázadok alatt az oktatás terén is jelentős változások történtek. A hosszú ideig tartó norvégosító oktatáspolitikát követően fokozatosan kiépült a lapp nyelvű és a lapp nyelvoktatás feltételrendszere, bár még ma is szükségesek további lépések a helyzet javítása érdekében. Törekedni kell arra, hogy még több gyermek és fiatal vegyen részt ilyen oktatásban, annak tárgyi és személyi feltételeit tovább kell fejleszteni. Ezen túlmenően a leginkább veszélyeztetett lapp változatok, a lulei és a déli lapp nyelv oktatásának, valamint a lapp nyelvű közigazgatási körzeten kívüli oktatás feltételeit is javítani kell.

Azonban minden pozitív fejleménynek és intézkedésnek az elismerése mellett hangsúlyozni kell a tényt, hogy a Norvégiában jelen lévő lapp nyelveknek és nyelvi csoportoknak eltérő a helyzete, hiszen különböző társadal-

mi háttérrel, mutatókkal rendelkeznek, emiatt kezelésük is eltérő ráfordítást igényel. Norvégia ezt mára felismerte, és a lapp nyelvek megőrzését és revitalizálását támogató tevékenységeinél igyekszik is figyelembe venni.

A számi népcsoporttal kapcsolatos norvég (nyelv)politika áttekintését követően azt mondhatjuk, hogy Norvégia ma már példaértékű számipolitikát és nyelvpolitikát folytat, de még van teendő a lapp nyelv használatának ösztönzése, a nyelv használati lehetőségeinek, színtereinek kibővítése terén.

Jegyzetek

- ¹ SCHÖNFELDT, Mirko: *Die sprachliche und kulturelle Minderheit der Samen in Norwegen unter besonderer Berücksichtigung des rechtlichen Schutzregimes*, Duncker&Hunblot, Berlin, 2007, 41. p.
- ² THUEN, Trond: *Samene – urbefolkning og minoritet*, Uniersitetsforlaget, Tromsø-Oslo-Bergen, 1980, 14. p.
- ³ MINDE, Henry: *Fornorsking av samene – hvorfor, hvordan og hvilke følger?*, *Gáldu Čála*, 2005/3., 11. p.
- ⁴ JÁVORSZKY Béla: *Észak-Európa kisebbségei*, Magvető Kiadó, Budapest, 1991, 59. p.
- ⁵ *Uo.*, 36.p.
- ⁶ SKUTNABB-KANGAS, Tove – PHILLIPSON, Robert (ed.): *Linguistic Human Rights: Overcoming Linguistic Discrimination*, Mouton de Gruyter, Berlin – New York, 1995, 79–80. p.
- ⁷ TÓFALVI, Zoltán: *Északi változatok*, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2000, 65. p.
- ⁸ SEG 2000. Rapport. Undersøkelse om bruken av samisk språk, Tana, 2000, 19, 22. p.
- ⁹ LANSTYÁK István: *Nyelvi ideológiák és filozófiák*, *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2009/1., 30. és 33–34. p.
- ¹⁰ MALINIEMI, Kaisa: *Nasjonale minoriteter*, Kvensk Institutt, <<http://www.kvenskinstitutt.no/kvener/nasjonale-minoriteter>> (letöltve: 2011. 01. 17.).
- ¹¹ ANDRÁSSY György: *Nyelvi jogok*, Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 1998, 94–95. p.
- ¹² SCHÖNFELDT: *i.m.*, 73. p.
- ¹³ Vö. The European Charter for Regional or Minority Languages Fifth Periodical Report Norway 2011, 15. p.
- ¹⁴ St. meld. nr. 28 (2007–2008), *Samepolitikken* 19.3.1.
- ¹⁵ ANDRÁSSY: *i.m.*, 143. p.
- ¹⁶ St. meld. nr. 15 (2000–2001) *Nasjonale minoriteter i Noreg – Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar* 5.1.2.
- ¹⁷ Report of the special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people, United Nations Human Rights, 2013, <<http://www.ohchr.org/en/issues/ipeoples/srindigenouspeoples/pages/sripeoplesindex.aspx>> (letöltve: 2013. 08. 07.).
- ¹⁸ Rapport om situasjonen for samisk språk i Norge i 1992, Samisk Språkråd, Kautokeino, 1992, 1. p.

- ¹⁹ GÁL Noémi: Veszélyeztetett nyelvek és a nyelvfelélesztés, *Korunk*, 2009. február, <<http://www.korunk.org/?=node/8&ev=2009&honap=2&cikk=10237>> (letöltve 2011. 01. 28.).
- ²⁰ STENERSEN, Øivind – LIBÆK, Ivar: *Die Geschichte Norwegens von der Eiszeit bis heute*, Dnamo Forlag, Lysaker, 2003, 163. p.
- ²¹ BJØRKLUND, Ivar: *Sápmi – Eine Nation entsteht*, Tromsø Museum, Universität in Tromsø, 2003, 9. p.
- ²² MINNERUP, Günter – SOLBERG, Pia (ed.): *First world, first nations. Internal colonialism and indigenous self-determination in Northern Europe and Australia*, Sussex Academic Press, Brighton, 2011, 8–9. p.
- ²³ LANSTYÁK: *i.m.*, 32. p.
- ²⁴ SMITH, Carsten: The Development of Sámi Rights in Norway from 1980 to 2007, In: MINNERUP–SOLBERG (ed.): *i.m.*, 22–30. p.
- ²⁵ *Uo.*, 23–24. p.
- ²⁶ SMITH, Carsten: The Development of Sami Rights since 1980, In: *Becoming visible: indigenous politics and self-government*, University of Tromsø, Tromsø, 1996, 65–72. p.
- ²⁷ SCHÖNFELDT: *i.m.*, 144. p.
- ²⁸ LANSTYÁK: *i.m.*, 34. p.
- ²⁹ *forvaltningsområdet for samisk språk.*
- ³⁰ VIZI Balázs: A nemzeti kisebbségek és az autonómia, *Kommentár*, 2006/1., 54–61. p.
- ³¹ Ezen területi alapon biztosított nyelvi jog ellenére nem beszélhetünk területi autonómiáról, hiszen a körzet nem rendelkezik saját végrehajtó intézménnyel, és a döntéshozó szervének jogköre is korlátozott. Nem is valószínű a területi autonómia, hiszen a számiak ma már meglehetősen szétszórtan élnek, és a számi körzetben is csak néhány településen alkotnak többséget.
- ³² FUNDERUD SKOGVAGN, Susann: *Samerett*, Oslo, 2009, 208. p.
- ³³ *Navn i flerspråklige områder*, <<http://www.stedsnavn.org/?id=flerspraklig>> (letöltve 2007. 08. 07.).
- ³⁴ *Stortingsmelding nr. 28 (2007–2008) 19.4.3 Stadnamnlova.*
- ³⁵ *Számi gyermek* alatt azt a gyermeket érti, akinek legalább az egyik szülője megfelel a számi választási regiszterbe történő bejegyzés feltételeinek.
- ³⁶ FUNDERUD SKOGVAGN: *i.m.*, 223. p.
- ³⁷ FILTER WP II *Summary Report. Internet filtering from a European viewpoint*, Vrije Universiteit/Economisch & Sociaal Instituut, Amsterdam, 2004, 19. p.
- ³⁸ *Sámi Oahpponeahhtta*, <http://www.statped.no/moduler/Module_FrontPage.aspx?id=16547&epslanguage=NO> (letöltve: 2013. 08. 07.).
- ³⁹ <<http://www.e-skuvla.no>> (letöltve: 2013. 08. 07.).
- ⁴⁰ SMITH, Carsten: The Development of Sámi Rights in Norway from 1980 to 2007, In: MINNERUP–SOLBERG (ed.): *i.m.*, 22–30. p., 26. p.
- ⁴¹ *Soria Moria erklæringen.*
- ⁴² L. <www.risten.no> (letöltve: 2013. 08. 07.).

⁴³ A vizsgálat adatközlőinek azon 48%-ot alkotó csoportja mellett, amelynek tagjai nem kívánják fejleszteni lappnyelv-tudásukat (jobb esetben, viszonylag magas szintű nyelvtudásuk miatt).

⁴⁴ SEG 2000, 26. p.